

Marija Gamulin

"TRULLI" NA PODRUČJU GRADA ALBEROBELLO
I PROBLEMI NJIHOVE ZAŠTITE

Ovaj prikaz nema namjeru da zađe u dublje razmatranje "trulla" kao arhitektonskog fenomena, niti da pokuša ukazati na eventualne zajedničke veze ili okolnosti nastanka naših "bunja", "kažuna" i talijanskih "trulla", iako bi pokušaj, da se i sa tog aspekta priđe istraživanju ove interesantne vrsti građevina, bio veoma zanimljiv. Takav pristup zahtijevao bi daleko više vremena i više mogućnosti, nego li je imala mala ekipa etnologa jadranskog područja, koja se na svom studijskom putu po južnoj Italiji upoznala s tim osebnim arhitektonskim ostvarenjima i s modalitetima njihove zaštite.

Veće grupacije još danas sačuvanih "trulla" razasute su po valovitoj visoravni srednje Apulije, naročito na području omeđenom mjestima Castellana, Putignano, Noci, Alberobello, Locorotonda, Martina Franca i Fasano.

Talijanski naziv "il trullo" trebao bi potjecati od latinskog "turris", ili grčkog "thoðlos", ili grčko-bizantskog "torullos", a koji nazivi označuju kupolu, svod.

"Trullo" je originalna građevina izvedena kamenom bez veziva, tj. tehnikom suhozida, sa stepenastim svodom kakvi se javljaju još u starim kulturama Egipta, Mezopotamije, Fenikije i Grčke, pa su tradicijom kroz stoljeća održani i do naših dana. Po vanjskoj formi (valjak nadvišen stošcem) slične su nastambama i kružnim kućama Afrike i Azije, a po građevnom materijalu, te donekle i načinu gradnje, "nuraghama" i "navetama" Sardinije, našim istarskim "kažunima", kao i dalmatinskim "bunjama".

Historičar Pietro Gioia 1 ovu vrstu nastamba naziva "caselle" ili "casedde", te drži da je naziv "trullo" došao iz Salenta, gdje su takove rustične konstrukcije nazivane "truddi".

"Trullo" je u potpunosti građen kamenom okolnih brežuljaka koji obiluju stijenama krečnjaka, čije se naslage raznih debljina lako kalaju u paralelne i ravne plohe. Nasuprot primitivnosti forme i građevnog materijala, sposobnost, kojom je tako jednostavnim sredstvima na zadivljujući način riješen problem statičnosti, prava je umjetnost. Nikakva vezivna sredstva, nikakve podupore nisu pri gradnji korištene.

Kod najstarijih "trulla" stožasti svod podiže se odmah sa tla na kružnoj osnovi, kod suvremenijih, međutim, "trulla" svod leži na postranim zidovima, čija je osnova, kao u pravilu, kvadratična.

Perimetralni zidovi kod starijih "trulla" izvedeni su od kalanog ili priklesanog kamena, dok su kod novijih već od pravilnijih kvadera. Prostor između unutarnjeg i vanjskog lica zida ispunjen je usitnjenim kamenjem. Visina zidova varira od 1,50 do 2 m, a debljina je kod novijih "trulla" od 60-90 cm, dok kod onih najstarijih dostiže često 2 - 2,5 m. Takvi su zidovi u unutrašnjosti vertikalni, a s vanjske strane imaju lagani nagib koji je usklađen s visinom.

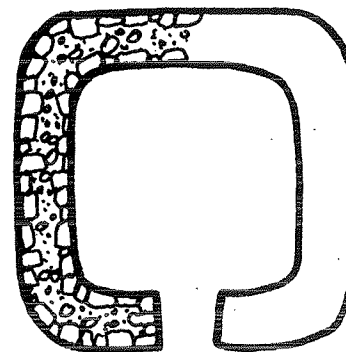
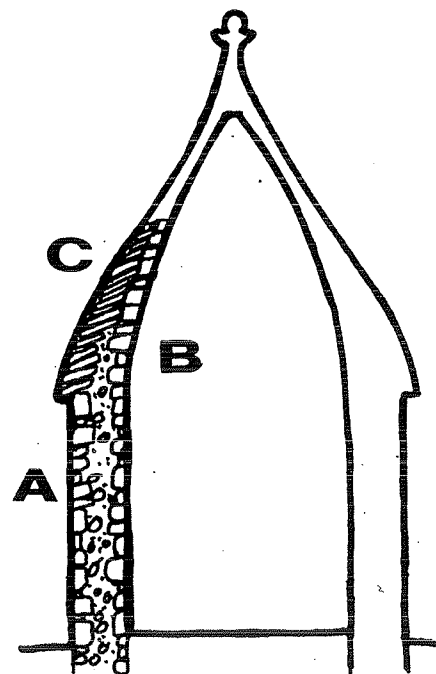
Konični svod je, kao i kod naših "bunja" i "kažuna", izveden koncentričnim krugovima kamena koji se u svakom daljnjem krugu konzolno ispuštaju malo prema unutrašnjosti, te tako sužavaju prostor svoda, da se na kraju svede na mali otvor koji se pokriva cilindričnim kamenom. Ovakav način gradnje uvjetuje i veličinu prostora, iz čega rezultira da je unutrašnjost "trulla" većinom 3-4 m širine.

Prelaz od kvadratične baze "trulla" na stožastu kupolu konstruiran je na način primitivnijih pandativa. Poveći kvadri spajaju u svakom uglu dva perimetralna zida. Taj prvi red još nije kružan, već elipsoidan, a tek postavljanjem daljnja 3-4 reda kamena, sa izmjenično smještenim spojevima, dolazi se do potpunog zaokruženja osnove svoda. Ovim načinom izgrađen je unutarnji dio kupole, koji se u žargonu starih domaćih graditelja nazivao "candella".

Vanjski pokrov svoda izveden je pločama krečnjaka - "chiancole" - debelim 3-7 cm, koje se postavljaju također u koncentričnim krugovima s izmjeničnim spojevima i nagibom prema van radi odvoda oborina, te tako tvore potpuno nepropusan pokrov. Kao završetak stošca postavlja se dekorativni šiljak najrazličitijih formi.

Ulaz, kod starijih "trulla", formiraju tri kamena: dva dovratnika i arhitrav. U daljnjem razvoju, nad arhitravom se podiže luneta. Drvena vrata smještena su na unutrašnjem licu zida, a pred njima je najčešće usko predvorje kojeg nadvisuje polukružna niša oslikana religijskim prikazima. Uz postrane zidove vratiju, ili predvorja, često su smještene kamene klupe.

Pojedinačni osamljeni "trulli" nalaze se još samo po poljima i danas služe kao skloništa ili spremišta, baš kao i naše "bunje", "trimi" i "kažuni". Međutim, oni sa stambenom funkcijom, skoro su uvijek, kao po pravilu, udruženi s dru-

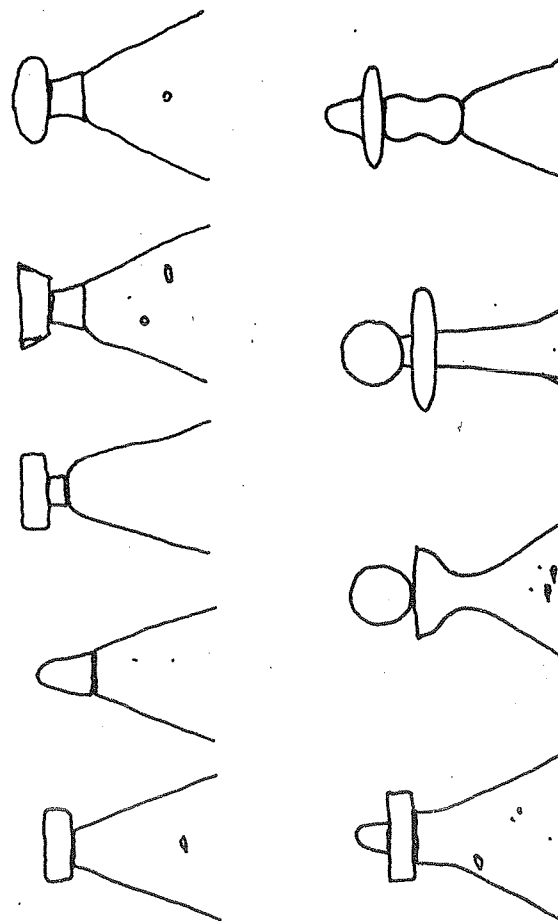
SKICA PRESJEKA I TLOCRTA TRULLA

gim "trullima" s kojima ih povezuje zajednički perimetralni zid, a međusobno komuniciranje odvija se kroz unutarnje lučne otvore.

Ognjište je redovno smješteno u jednom od tih malih "trulla" kod kojih stožasti svod završava dimnjakom s raznoliko formiranom glavom. Povećavanje stambenog prostora rješava se na način da se glavnom "trullu" dodaju drugi manji. Ovakovi umnoženi "trulli" imaju od 2 pa čak do 7 i više većih ili manjih prostora. Njihov broj odaje broj krovnih stožaca, od koji onaj najviši pripada glavnom prostoru, koji se često nazivlje i "sala", a manje pripojene prostore natkrivaju i niži stošci.

Stariji "trulli", naročito oni pojedinačni, nisu uopće ožbukani, pa je struktura kamena potpuno vidljiva s vanjske i s unutarnje strane. Oni skupni, a posebno oni u naseljima ili u njihovoj blizini, redovno imaju ožbukane perimetralne zidove, i to izvana i u unutrašnjosti najprije zemljom crljenicom, a preko toga još i krečom. Ipak se i kroz tu naslagu zamjećuje, više ili manje, struktura zida. Svod je ožbukani i okrečen samo iznutra, a izvana je ostavljena prirodna boja pokriva od kamenih pločica - "chiancola". Na većini krovova starijih "trulla" koji su razasuti po poljima, krečom je nacrtan veliki krst, a skoro na svim "trullima" u naseljima okrečen je dekorativni završetak, a često i oko 50 cm pokriva uz njega. Iako se to krečenje obrazilo dekoracijom pokriva, vjerojatnija mu je svrha bolja zaštita vrha stošca, kao najdelikatnijeg mjesta pokriva. Inače stanovnici uvjeravaju o potpunoj nepropusnosti "trulla", dapače, da je boravak u njima, s obzirom na klimu, veoma ugodan - ljeti je svježije, a zimi toplo.

Ovaj, iako sažeti prikaz, ipak dopušta da učinimo osnovne usporedbe između "trulla" i naših "bunja" i "kažuna". Jednima i drugima zajednički je, u prvom redu, građevni materijal i način gradnje tehnikom suhozida, zatim, kao najbitnije, konstrukcija stepenastog svoda. K tome se može dodati i gradnja perimetralnih zidova na način zida s dva lica, kao i njihova primarna namjena za spremišta, skloništa i privremene nastambe u poljima. Međutim, mogu se primijetiti i određene različitosti, tako npr. kod samog tlocrta. Jedino kod najstarijih, danas rijetkih, jednostornih "trulla" nailazi se još na kružni tlocrt, dok je kod "bunja" i "kažuna" to redovna pojava. Kvadratičan tlocrt, koji je za "trulle" karakterističan, kod nas se vrlo rijetko javlja. Načinom izgradnje stožaste kupole "trulli" su bliži

RAZLIČITI OBLICI ZAVRŠETKA TRULLA

istarskim "kažunima", nego li "bunjama". Dok je kod "bunja" svod ujedno i pokrov, tj. građen je od samo jednog reda kamenih ploča, kod "trulla" i "kažuna" najprije se gradi svod a zatim na njega dolazi pokrov od ploča, koje se, kao što je već spomenuto, postavljaju s nagibom prema vanjskoj strani, da se spriječi prodiranje kiše u unutrašnjost.

Najčešće se nekoliko "trulla" grupira u cjelinu, stvarajući na taj način višeprostornu jedinicu, a naši "kažuni" i "bunje" građene su uglavnom kao zasebni, jednoprostorni objekti. Ima, međutim, i kod nas primjera, no vrlo rijetkih, da je više "bunja" povezano u jednu skladnu cjelinu (npr. u Okitu kod Vodica).

U pejzažu Apulije od Barija do Alberobella pojavljuju se "trulli", pojedinačno ili u grupama, u uzorno obrađenim vinogradima i maslinicima. Svojim stožastim krovovima i sivilom kamena daju naročito obilježje cijelom krajoliku.

Oni trulli koji su situirani u blizini ili na periferiji većih naselja redovno su bijelo okrečeni, a unutar suvremeno sagrađenih kompleksa mnogi su zadržali funkciju pomoćnih gospodarskih objekata.

Alberobello je veće naselje zbijenog tipa, s preko 30.000 stanovnika, razvijeno na neravnom terenu nekadašnje Selve. Sjeverni dio grada je noviji, dok se "trulli" nalaze više u južnom i istočnom dijelu.

Dvije najgušće grupacije "trulla" u Alberobellu zaštićene su i proglašene nacionalnim spomenicima. To su: zona Monti na jugu grada i zona Aia piccola na jugoistoku. Od ostalih "trulla", kojih ima mnogo i izvan zaštićenih zona, pod zaštitom je još samo kompleks "trullo sovrano" na trgu Sacramento, te kuća "casa d'Amore" na trgu Ferdinanda IV, sagrađena u znak oslobođenja od feudalnog ropstva.

Zona Monti proglašena je nacionalnim spomenikom 1910. godine. 1030 trulla, s oko 3000 stanovnika, formira sedam paralelnih ulica koje se postepeno uzdižu uz bok brežuljka zaštićene zone, a koja zaprema površinu od 15 hektara. Najstariji, a moglo bi se reći i najprimitivniji "trulli" nalaze u ulici Monte Pasubio.

"Trullo siamese" spada među prve građevine ovog predjela, a ističe se po svojoj udvostručenoj formi. Sagrađen je direktno na živom kamenu i poduprt kontraforima. Prozora

uopće nema, a u unutrašnjosti je sasvim nisko ognjište. Ima dva glavna pročelja koja su orjentirana na suprotne ulice. Taj jedinstven slučaj kod "trulla" rezultat je doživljaja njegovih vlasnika. Dva brata, ne znajući, zavole istu djevojku, a ona, obećavši vjernost starijemu, privoli mlademu. Život u zajedničkom "trullo" postane nemoguć i zato braća razdijele i pregrade njegov prvotni prostor. Da izbjegne neugodno susretanje, stariji brat otvori za sebe poseban ulaz na stražnjem dijelu.

Najveće grupacije karakterističnih "trulla" na kojima su provedeni zaštitni radovi nalaze se u Via Monte san Michele.

Nad spomeničkom zonom Monti dominira crkva sv. Ante, podignuta 1926. godine pri vrhu brežuljka. Kod gradnje su poštivane konstruktivne karakteristike "trulla", koje dolaze naročito do izražaja na stožastoj kupoli centralnog prostora visokoj 21,5 m kao i na postranim manjim kupolama i stožastom završetku tornja. Iza crkve, na samom brežuljku, podignut je 1960. god. hotel "Albergho degli trulli", u vidu turističkog naselja. Sačinjavaju ga 23 zasebna apartmana tipa "trulla", izvedena originalnom tehnikom i materijalom, ali opskrbljeni suvremenim komforom.

Zaštićena spomenička zona Aia piccola proglašena je nacionalnim spomenikom 1930. godine. Mnogo je manja od zone Monti, zaprema cca 5 hektara površine, na kojoj je raspoređeno 8 većih ulica. U 400 "trulla" ovog zaštićenog područja obitava cca 1500 stanovnika. Krivudave i prijatne ulice i uličice, sa mnogo karakterističnih ambijenata, dočaravaju primamljivu patrijarhalnu atmosferu.

U mnogim "trullima" ovih zaštićenih zona zapažena je neka vrsta drvenog tavana, konstruiranog od dasaka postavljenih na dvije u strop učvršćene grede. Na tavan se uspinje pomoću pomičnih ljesteva naslonjenih na kvadratični otvor tavana. Tom konstrukcijom postignuto je povećanje prostora koje se koristi kao spremište, pa čak i za spavanje.

Izvan zaštićene zone smatra se nacionalnim spomenikom još i kompleks "trullo sovrano" sa svim pripadajućim objektima. Sagrađen je u prvoj polovini XVII stoljeća i predstavlja jedini "trullo" na sprat, što se smatra najvećom pobudom tehnike u konstrukciji ove vrste. Time se postiglo rješenje problema veće prostornosti bez odstupanja od uobičajenog stila te uz poštivanje zabrane građenja žbukom. U nemogućnosti da sprat "trulla" realizira stošcem, te ne želeći upotrijebiti drveni strop, nepoznati autor konstruirao križni svod podržavan s 4 romanička luka oslonjena na glav-

ne zidove. Majstorova genijalnost ogleda se, također, u re- ali- zaciji uzlaznih stepenica za gornji sprat ugrađenih prostoru zida, kao i u iskorištavanju svake mogućnosti ug- radi niše, ormariće, pa čak i sklonište. Vremenom je "tru- llo sovrano" pripao raznim vlasnicima. Danas je centralni dio nenastanjen, a ostale prostore obitavaju razne obite- lji. U njegovom desnom dijelu uređen je suvremeni komforni stan s etažnim grijanjem.

Okolina "trulla sovrano" s brojnim "trullima" nije zaštićena, kao ni oni na periferiji Alberobella.

Zapaženo je da su u okolnim vinogradima mnogi "trulli" pretvoreni u ljetnikovce zadržavši svoje osebujne karakte- ristike.

Kod proučavanja većih aglomeracija istih ili sličnih građevnih karakteristika - što je naročito izraženo baš u Alberobellu - neizostavno nam se nameće potreba da u povje- snim činjenicama potražimo eventualnu mogućnost razjašnjenja njihovog nastanka.

Područje Alberobella spominje se već i u XI stoljeću u darovnici Roberta Decerana, kojom biskupu grada Monopo- li-a dariva šumovit kraj označen kao "Sylva aut nemus arbo- ris belli" (tj. Šuma ili lug ratnog drveća), naziv koji je, prema predaji, nastao kao uspomena na neki okršaj s drums- kim razbojnicima. Prema historičaru Domenicu Morea, tako je ovo područje označeno još i u pergameni iz 1272. godine i u darovnici Roberta Anžuvinca (1309-1343), kojom ga dariva općini Martina Franca. U njenom vlasništvu "Selva" ostaje do 1481. god. kada napuljski kralj Ferdinand Aragonski uvodi u posjed feuda, koji uključuje i "Selvu", grofove grada Con- versana, kao nadoknadu za gubitke pretrpljene u ratu protiv Turaka. Međutim, historičar Pietro Gioia dokazuje da je prvotni naziv tog šumovitog kraja bio "Sylva Arborelli", kako se u dokumentu iz 1481, kao i u daljnjim, "Selva" naziva, te da je legenda o ratnom drveću nastala mnogo kasnije.

Selva je obilovala stoljetnim hrastovima, pa su se grofovi Conversana za to područje naročito zainteresirali i predodredili ga za svoje lovačke zabave. Dovodili su selja- ke iz okolnih naselja da im iskrče i obrađuju zemlju, a da ih trajnije zadrže, oslobodili su ih poreze te im dali neke povlastice. Tako su dažbine bile samo desetina priroda, ali im nisu dali pravo vlasništva, ni građanske povlastice. Sel- ljaci su mogli sagraditi nastambe, ali s izričitim zabranom

da upotrijebe bilo kakovo vezivno sredstvo. Taj se uvjet ka- snije tumačio kao grofov prohtjev da po svojoj volji mo- že istjerati kolona razrušivši mu kuću. Međutim, pravi uz- rok takvoj zabrani leži u sadržaju "Pramatice de Baronibus", koja je zabranjivala grofovima da bez kraljeve dozvole po- dižu bilo kakove nove aglomeracije. Grofovi od Conversana doskočili su toj odredbi time što su seljacima dozvoljavali gradnju obitavališta bez žbuke, kako bi te improvizirane na- stambe, nazivane "casedda", u slučaju kraljevskih inspekcij- ja mogli u najkraćem vremenu srušiti a kamenje razasuti.

Unatoč takvoj podložnosti stanovništvo se sve više po- većavalo zahvaljujući drugim slobodninama koje su im grofo- vi podjeljivali.

Pravim utemeljiteljem Alberobella, kao formiranog na- selja, smatra se grof Gian Girolamo II Acquaviva, koji je 1635. godine Selvu opskrbio mlinom, pekarnom, mesnicom i svratištem za putnike, a za sebe sagradio prostrani ljetni- kovac. U to je vrijeme Selva brojila oko 70 porodica.

Napredak, koji se u Selvi zapažao, smetao je okolnim feudalcima koji su u tome osjećali ugroženost svojih prava. Pozivajući se na "Pramaticu de Baronibus", optuže grofa Conversana, i kralj ga pozove na odgovornost. Pred dolazak kraljevske inspekcije grof udalji stanovništvo Selve, te kroz samu jednu noć dađe porušiti sve "casedde". Inspekcija nije našla dokaze o postojanju naselja te je grof bio rije- šen optužbe. Koloni su ponovno sagradili svoje stanove po- štivajući, sa svom strogošću, zabranu gradnje žbukom.

Kroz slijedeća desetljeća naselje Selve se razvilo, a- li se žalosne prilike stanovnika pod teškim jarmom njihovih feudalnih protektora, nisu izmijenile. Oni su uživali slo- boštine i gradske usluge, koje su privlačile mnoge stanov- nike okolnih sela. Ali, kako je Selva bila osnovana mimo kraljevskih zakona, to su njeni stanovnici bili lišeni sva- ke kraljevske zaštite i u svemu su ovisili o neograničenoj samovolji gospodara. Najviše su trpjeli od hirova naoružanih grofovih slugu, koji su bili neograničeni suci u svađama, izvršavaoci kazni te utjerivači globa i davanja.

Tako se živjelo u Selvi sve do 1797. godine kada je imala već 3500 stanovnika, među njima nekoliko liječnika i svećenika. Odjeci revolucionarnih previranja, započetih francuskom revolucijom, doprli su i do Selve, u kojoj je žel- ja za potpunom slobodom sve više rasla.

Posjet napuljskog kralja Ferdinanda IV gradu Tarantu, u proljeće 1797. godine, iskoriste stanovnici Selve, te, bez

grofovog znanja, delegacija od 7 najuglednijih stanovnika posjeti kralja. Na njihovu molbu kralj izda dekret kojim se Selva proglašava kraljevskim gradom. Time je Selva oslobođena tlačenja i nepravdi, pa i zabrane gradnje žbukom.

Pred crkvom, pod velikim drvetom, održana je prva skupština, izabran načelnik i konačno ime mjesta. Nasuprot prijedloga da naziv mjesta bude Ferdinandina, u znak zahvalnosti kralju Ferdinandu IV, prihvaćeno je da se mjesto, možda zbog ljepote nekadanje šume, nazove Alberobello.

Kao prva potvrda oslobođenja Selve od feudalnog vazalstva podignuta je još u 1797. godini, upravo nasuprot grofova ljetnikovca, prva žbukom sagrađena kuća porodice d'Amore. Zbog vidljivog prijelaza gradnje od konstrukcije "trulla" na suvremeni način, kao i njenog povijesnog značenja, proglašena je nacionalnim spomenikom.

Kao što je već navedeno, pojedine zone, pa i pojedini objekti, proglašeni su spomenicima kulture, i to državnog značenja - jednim od najviših stupnjeva u kategorizaciji spomenika kulture. To su zone Monti i Aia piccola, a od objekata situiranih izvan ovih zona, i cjelokupan ambijent Trullo sovrano sa svim pripadajućim gospodarskim objektima i zemljištem.

Zona Monti proglašena je spomenikom dekretom Ministarstva za obrazovanje i kulturu 1910. godine, i to prema "Zakonu o zaštiti starina i umjetnina" iz 1909. godine, a koji se odnosi na pokretne i nepokretne predmete koji su od povijesnog, arheološkog, paleontološkog i umjetničkog interesa. U obrazloženju zaštite naglašava se da se "... zona Monti, koja je karakteristična po svojim konstrukcijama na način "trulla", ne smije više nagrdivati modernim konstrukcijama koje mijenjaju karakterističnu notu pejzaža, jer se smatra od naročitog interesa i zato se podređuje odredbama sadržanim u čl. 5, 6, itd. citiranog Zakona."

Kako je iz obrazloženja vidljivo, ono se bazira na pejzažu, a kako Zakonom o zaštiti starina i umjetnina ta spomenička vrsta nije bila obuhvaćena, to ni zaštita zone Monti nije imala jake pravne osnove. Zato je u provedbi zaštitnih mjera dolazilo do mnogih nejasnih situacija i raznih tumačenja.

Nešto više svjetlo uneseno je "Zakonom o zaštiti prirodnih ljepota" donesenim 1922. godine koji uključuje i naročite panorame, a odnosi se i na nepokretne objekte koji su od naročitog općeg interesa radi njihove prirodne ljepote i njihove naročite povezanosti s povijesnim i literarnim uspomena.

Posebnim ministarskim dekretom iz 1930. godine zaštita se osim na zonu Monti, proteže još i na zonu Aia piccola, te na pojedinačne objekte izvan ovih zaštićenih zona - na "casu d'Amore" i "trullo sovrano". U čl. 13 tog dekreta navedena su vrlo stroge odredbe koje se odnose na zaštićena područja; tako su "starinske nastambe trulli apsolutno nepovredive i ne smiju se srušiti, preinačiti, izmijeniti, obnoviti, premjestiti bez odobrenja nadležnog Ministarstva za obrazovanje i kulturu..."

Novi objekti, bilo koje vrste ili svrhe, koji bi se gradili u ovim spomeničkim zonama, moraju biti sagrađeni u istom tradicionalnom stilu "trulla" s njihovim općenitim ili pojedinačnim arhitektonskim karakteristikama. Istim odredbama podređene su i građevine koje ne gledaju na ulice, koje su podignute u vrtovima, parkovima i poljima ovih dviju zona.

Ove strogo određene mjere zaštite potpuno su onemogućile bilo kakvu inicijativu stanovnika zaštićenih zona na poboljšanju svojih skućenih stambenih prilika, i naravno da je to izazvalo i razna juridička dokazivanja o nedovoljnoj legitimnosti odnosnih zakona na situaciju Alberobella.

"Zakon o zaštiti prirodnih ljepota" iz 1939. godine bio je već prikladniji za primjenjivanje na zaštitu zona "trulla" Alberobella; član 1. točka 3. obuhvata zaštitom: "skupine nepokretnih objekata koje sačinjavaju karakterističnu pojavu (izgled) i koje su od estetske i tradicionalne vrijednosti".

Problemi oko zaštićenih zona Alberobella vremenom su se sve više gomilali. Osim financijskih problema, tj. uzdržavanja "trulla", koje su troškove do sada snosili sami vlasnici, značajniji je onaj humani i socijalni. Oko 4500 stanovnika zaštićenih zona, prisiljeni da žive u skućenim ambijentima poput onih unatrag stoljeća, traže svoje pravo da poboljšaju stambene uvjete, da svoj dom učine komfornijim, funkcionalnijim i higijenskim. Oni ne mogu biti žrtve općih interesa, naročito onih turističkih, i osjećati se inferiornijima od stanovnika suvremenih kuća, kao i onih koji stanuju u "trullima" koji nisu obuhvaćeni zaštitom.

Pitanje zaštite "trulla" Alberobella zainteresiralo je mnoge talijanske stručnjake te javne i političke radnike. Na brojnim raspravama i skupovima pokušavaju se naći najprikladnija rješenja ovog, doista, kompliciranog slučaja. U tim traženjima dolaze do izražaja najsuprotnija stajališta, od onih koja zastupaju nužnost provedbe najrigoroznijih mjera zaštite i strogog nadzora, te apeliranje na

svijest stanovnika "trulla" o neprocjenjivoj spomeničkoj vrijednosti njihovih domova, do onih koja smatraju da se pitanje zaštićenih zona Alberobella mora razmatrati kao nacionalni problem, poput onoga o spašavanju Venecije. Oba ova grada, kako se ističe, imaju zajedničko to što su jedinstveni na svijetu - Venecija po svojim neprocjenjivim umjetničkim vrijednostima, a Alberobello po svojim karakterističnim rustičnim "trullima", po svojoj veličanstvenoj jednostavnosti. Njegova jedinstvenost je i u tome što se nigdje nije dogodilo da su se od seoskih "trulla" formirali organizirani urbani centri, kao što je, zbog specijalnih povijesnih i socijalnih razloga, to bio slučaj u Alberobellu.

Javlja se dilema, da li se zaštita odnosi i na svaki pojedinačni objekt, ili na cjelokupnost, što bitno mijenja i tretman zaštite.

U tim raspravama i dogovorima iskristalizirali su se i neki konkretni prijedlozi:

- da se donese poseban zakon o zaštiti "trulla" u Alberobellu, koji će na prikladan način razrediti i tretman samih zaštitnih mjera, jer se radi o pejzažu jedinstvenom u svijetu, a posebno zato, što se radi o spomeniku koji uključuje svagdanji život preko 4500 stanovnika.

- da se sačuva samo vanjšina "trulla", kako se ne bi narušio pejzaž, uz dozvolu osuvremenjivanja unutrašnjosti, no uz to da se odabere desetak "trulla" raznih vremenskih epoha koji bi bili sačuvani u svojoj autentičnosti i koji bi omogućavali doživljaj originalnosti "trulla" u što vjernijoj slici. Ovo stanovište zastupa i eminentni pravnik i istraživač povijesti Alberobella Pietro Lippolis, i sam rođen u jednom od, danas više nepostojećih, "trulla" Alberobella.

Čini se da sve ove rasprave, kao i formiranje prijedloga, nisu bile uzalud, te da će, možda, rezultirati pozitivnim rješenjima. Predloženo je da komisija razradi poseban zakon za zaštićena područja Alberobella, a i Senat je odobrio veća sredstva za zaštitne radove u zaštićenim zonama.

Pored ovih pravnih rješenja pokušavaju se naći razne mogućnosti očuvanja "trulla". Neka je milanska tvrtka kupila nekoliko "trulla" u zaštićenoj zoni i, ostavivši vanjštinu sasvim nedinutu, restaurirala je unutrašnjost, opremila je jednostavnim mobiliarom koji odgovara rustičnim karakteristikama starinskog "trulla", te ih iznajmljuje i

prodaje onima koji, željni mira i prirodnog života, žele da se odmore i pobjegnu od gradske vreve. A takvih je, kažu u Alberobellu, sve više i više.

Vjerojatno će se svaki posjetilac Alberobella složiti s prof. Cosimom Bertacchi, koji u svojoj monografiji "Una citta singolare" ističe da: "... nijedan grad Evrope ne predstavlja svojim građevinama tako potpunu podudarnost sa svojom poviješću, svojim socijalnim prilikama i sa svojom prirodom kao Alberobello". Isto će tako potpuno shvatiti emocije D'Anunzia koji je, posjetivši Alberobello svoje oduševljenje izrazio riječima: "Vorrei stendermi sulla nuda terra in un trullo dalla volta dorata, li sognare e attendere così la Morte."

Napomena

¹ Prof. dr Pietro Gioia (1801-1865), prvi historičar koji je istraživao historiju grada Noci i događaje Selve.

Upotrebljena literatura

Prof. Cosimo Bertacchi - Una citta singolare

dr Pietro Gioia - Conferenze storiche sull' origine e sul progresso del Comune Noci

La Legge sulla protezione ai Monumenti d'Antichità e d'Arte, Roma 1919.

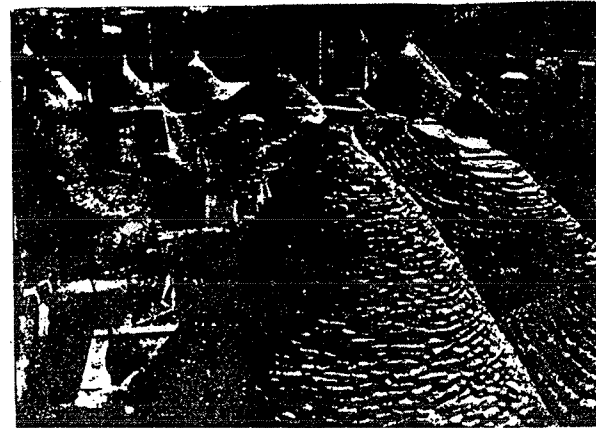
ing. arh. Ranko Findrih - Italijanski trulli i analogije s primorskim bunjama. Zbornik za zaštitu spomenika kulture, br. 18, Beograd 1967.

arh. Aleksandar Freudenreich, Narod gradi na ogoljenom krasu. Beograd, 1962.

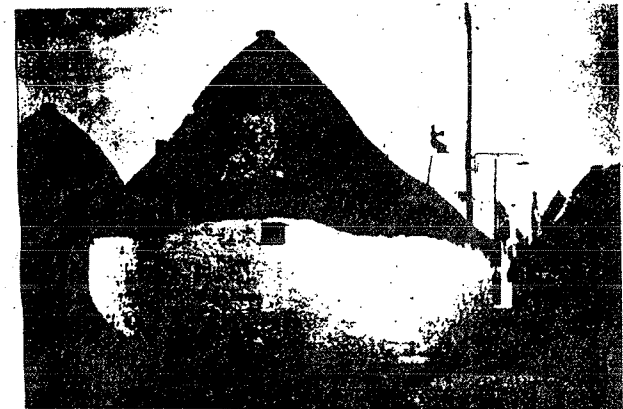
Unter Schutz stehende Gebiete der "Trulli" in Alberobello
(Italien) (Zusammenfassung)

Der "Trullo" ist ein Bau mit stufenförmigem Gewölbe, ausgeführt mit trockenem Gemäuer, meistens auf quadratischer Basis, ähnlich unseren Bauten genannt "bunje" und "kažuni". Die grössten Gruppierungen der "Trulli" befinden sich in der Stadt Alberobello, in der es zwei unter Schutz stehende Denkmal-Gebiete gibt (MONTI mit 1430 "Trulli" und gegen 4500 Einwohnern und AIA PICCOLA mit 400 "Trulli" und gegen 1500 Einwohnern; für nationale Denkmäler wurden auch einzelne Objekte ausserhalb dieser Gruppen erklärt (TRULLO SOVRANO aus dem 17. Jahrhundert; CASA D'AMORE aus dem 18. Jahrhundert, das erste Haus in Alberobello, das mit Mörtel erbaut wurde und das doch sichtbare Kennzeichen des Systems der Bauart der "Trulli" aufweist). Die historischen Angaben weisen darauf hin, dass der Bau der "Trulli" in Alberobello auf das Verbot des feudalen Herrn, die Wohnstätten der Kolonen mit Mörtel zu bauen, zurückzuführen ist.

Im Aufsatz sind auch zahlreiche Probleme dargelegt, die verbunden mit der Begründung und der Behandlung der Frage des Schutzes entstanden sind; es wird auch auf die Bestrebungen hingewiesen, diese Probleme zu beseitigen, wie auch auf die Wege der Lösung, die sich bereits abzeichnen.

Pogled na krovove
"trulla" u Alberobellu

"Trulli" u zoni Aia
piccola

"Trullo sovrano"